

AVLONYALI İSMAİL KEMAL BEY'İN OSMANLI MECLİS-İ MEBUSANI'NDA TOKATLANMASI HADİSESİ

YIL / YEAR 18, SAYI / ISSUE 36 / GÜZ / AUTUMN(2020/2) ss. 139 - 163

Makale geliř tarihi/Received: 5.11.2020-Makale kabul tarihi/Accepted: 1.12.2020

İHSAN BURAK BİRECİKLI

Dr., Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi

Orcid ID. 0000-0001-6120-0223

burakbirecikli@gmail.com

Öz

Bektaşiliğe mensup olan Avlonyalı İsmail Kemal Bey, (1844-1919) Osmanlı Devleti'nin bir mebusu, mutasarrıfı ve bürokrati olarak yıllarca görev yaptıktan sonra Arnavutların ulusal önderi ve Arnavutluk Devleti'nin ilk başkanı oldu. İsmail Kemal Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif bir Arnavut milliyetçisi olarak tanınmaktadır. Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na Arnavut halkının önde gelenlerinden biri olarak gelen İsmail Kemal Bey'in 1909 yılında meydana gelen 31 Mart Olayı'nda bir muhalif mebus olarak çalıştığı iddia edilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı olan mebus Derviş Ragıb, meclis görüşmeleri sırasında İsmail Kemal Bey'e bir tokat atmıştır. Kendisine atılan bu tokata çok sinirlenen ve gururuna dokunan İsmail Kemal Bey, İttihatçıları kastederek attığı bu tokatı çok pahallıya ödeyeceksiniz diyerek İstanbul'dan ayrılmıştır. Bu tokat olayından sonra İsmail Kemal, Arnavutluk'un bağımsızlığı yolunda yoğun bir mücadeleye girişti ve 1912 yılında bağımsız Arnavutluk Devleti'nin ilk kurucusu ve devlet başkanı oldu. Ele alınan bu çalışmada; Avlonyalı İsmail Kemal Bey'in siyasi hayatındaki mücadelesi, Osmanlı meclisinde tokatlanma hadisesi ve bu elim olayın akabinde Arnavutların bağımsızlığı için çalışmaya yönelme olgusu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsmail Kemal, Derviş Ragıb, Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Arnavut Milliyetçiler.

THE INCIDENT OF SLAPPING OF ISMAIL QEMALI VLORA AT THE PARLIAMENT OF THE OTTOMAN EMPIRE

Abstract

Ismail Qemali Vlora was known as a worthy Ottoman governor, diplomat, statesman, MP, state leader and first president of the Albanian state. He was a Bektashi-Albanian nationalist against to the Committee of Union and Progress. He became one of the leaders of the Albanian deputies in the Ottoman parliament. During the Ottoman countercoup of 1909, it was alleged that some opponents attempted unsuccessfully to get control over 31 March incidents. The Ottoman MP, Dervish Ragıb slapped Ismail Qemali on the face at the parliament of the Ottoman Empire. Ismail Qemali reacted by saying: "You must know that this will bring many bad things for you". He started the Albanian struggle for independence and afterward, he was the first founder of independent Albania and he served as its first President. In this article analysed, Ismail Qemali Vlora's experiences during the political period, he was slapped on the face in the parliament, and his decision for independence of Albania.

Keywords: Ismail Qemali, Dervish Ragıb, Young Turks, the Committee of Union and Progress, Albanian nationalists.

Giriş

Bir milletin bağımsızlığa giden süreci ya da Osmanlı Devleti'nden kopuşu, tabii ki atılan bir tokata indirgenemez, dönemin sosyolojik olgularını ve tarihi hadiselerini de görmek gerekir. Avlonyalı İsmail Kemal, başlangıçta Osmanlı bünyesinde kalarak bazı yeni haklar ve kısmi bir özerklik istiyordu, ancak tokat olayı ve sonrasında yaşadıklarından sonra İstanbul'u terk ederek sadece Arnavutların bağımsızlığı için çalışmaya başladı. Bazen yüze atılan bir tokat yalnızca bir ülke için gelecekte büyük bir felakete sebep olabilir. Çünkü herkesin içinde atılan bir tokatın bedeli ağır olur, kolay kolay affedilemez. Bir tokat deyip geçmemek lazım, çünkü tokatı yiyenin onuru kırılır, düşünce dünyası alabora olur, kin ve düşmanlığı artar ve şahsiyeti zedelenir. Bir ülke ile bir tokatın doğrudan doğruya ne alakası olabilir diye düşünebiliriz. Ancak tokat olayı, siyasi gelişmeleri hızlandırmıştır.

1909 yılındaki 31 Mart Olayı'nda parmağı olduğu iddiasıyla Berat mebusu Avlonyalı İsmail Kemal Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarına suçlandı. Tutuklanmamak için ülkeden kaçtı. 31 Mart Olayı sırasında İsmail Kemal sık sık saraya giderek Sultan II. Abdülhamit ile görüştü, bu olayı haklı görerek İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni siyaseten yok etmek istedi, isyancı askerlerle görüşerek isyana teşvik eder davranışlar sergiledi, başta İngiliz elçiliği olmak üzere yabancı diplomatlarla görüştü. İsmail Kemal, mecliste, İstanbul'daki olayların taşraya yayılmasını engellemek için her mebusun kendi seçim bölgesine birer telgraf çekmek suretiyle Meşrutiyet yönetiminin güvende olduğunu bildirmelerini söyledi. Ayrıca isyancı askerleri yatıştıran konuşmalar yaptı. 31 Mart sonrasında meclisteki tartışmalar sonucunda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Ahrar Fırkası arasında siyasi mücadele arttı ve Ahrar Fırkası üyesi İsmail Kemal'in Divan-ı Harb'e gönderilmesi şiddetli tartışmalardan sonra reddedildi. Aslında bütün mesele, İsmail Kemal bahanesiyle muhalif Ahrar Fırkası'nın yıpratılması ve bitirilmesi çalışmasıdır. Ahrar Fırkası üyeleri tutuklanarak Divan-ı Harbi Örfi'de yargılanırken, İsmail Kemal'in de içinde olduğu bir grup yurtdışına kaçtı.

Ortalık yatışınca İstanbul'a geri döndü. Bu sefer de 1911 yılında Osmanlı Mebusan Meclisi'nde çıkan bir tartışma sonrasında Siroz (Serez) Mebusu Derviş Ragıp Bey; "hain" diye bağırıdıktan sonra İsmail Kemal'e bir tokat attı. İsmail Kemal, bu yediği tokatın acısını senelerce unutamadı ve İttihatçılara olan kını ve öfkesi daha da arttı. Siyasi hayatı boyunca birçok kez Divan-ı Harp'te yargılanma süreci ve tutuklanma endişesi yaşadı. 1911 yılında patlak veren Arnavut isyanından sorumlu tutuldu. 1912 yılında İsmail Kemal gibi birçok Arnavut'un İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin engellemesi sonucunda mebus seçilemediği ortaya çıkınca İsmail Kemal

bir daha dönmek üzere İstanbul dışına çıktı ve Arnavutların bağımsızlığı için uğraştı.

İsmail Kemal'e atılan tokat ve yapılan tahkirler, İttihatçılar tarafından birçok defa ağır ithamlarla suçlanması, yargılanmak ve tutuklanmak istenmesi (31 Mart Olayı ve Arnavut isyanları gibi hadiselerden), Osmanlı meclisinde yeniden mebus seçilmesinin engellenmesi, Slav ve Yunan tehdidi karşısında Arnavut milliyetçiliğinin güçlenmesi, değişen siyasi koşullar vb. gelişmeler İsmail Kemal'in liderliğinde Arnavutluk'un bağımsızlık ilanının sebeplerinden biri oldu. Osmanlı Devleti için Arnavutluk'un kaybı Rumeli'nin de kaybına yol açan sebeplerden biri olacaktı. Ufak görülen ve basit addedilen bazı olaylar ileride devlete büyük zararlar verebiliyordu. Yani atılan bir tokat, İsmail Kemal'in Osmanlı Devleti aleyhine dönmesine sebep olan gelişmelerden biri oldu.

I. İsmail Kemal'in İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkileri

Sultan II. Abdülhamit idaresine karşı çıkan birçok grup vardı. Masonlar, bazı Arap milliyetçiler, ulemadan bazıları, darbe yanlıları (*İngiliz yanlısı İsmail Kemal gibi*), İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri gibi (Clayer, 2013: 294). İttihat ve Terakki Cemiyeti, başta Arnavutlar ve Araplar olmak üzere Osmanlı halklarını bir arada tutmak istiyordu. Bunun için Meşrutiyet yönetiminin kurulmasıyla Avrupa'nın Osmanlı iç işlerine karışmasına engel olmak istiyorlardı (Şemsi, 1995: 19).

1899 yılında İsmail Kemal'in ardından Damat Mahmut Celalettin Paşa ve oğullarının Avrupa'ya firar etmeleri, Jön Türk hareketini yok olaktan kurtarmıştır (Hanoğlu, 2001: 586). Arnavut milliyetçilerin İttihatçılara destek vermelerinin bir nedeni de II. Abdülhamit'in istibdat rejimine karşı olmalarıdır. Bu yüzden bazı Arnavut milliyetçiler İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldılar, böylece Arnavutluk'un bağımsız olabileceğini düşündüler (Kocabaş, 1991: 79). Bazı Osmanlı devlet adamları Arnavutluk konusunda pan-İslamcı bir politika izlerken İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Arnavutlara yönelik politikası laik ve Türk milliyetçisi bir karakterde idi. Dolayısıyla Arnavutlarla İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetiminin aralarındaki fikri çatışma ve anlaşmazlık kaçınılmaz bir hale geldi (Falaschi, 1997: 368). Bu muhalif Arnavutlar içinde Avlonyalı İsmail Kemal de vardı. Ancak İsmail Kemal, ilk başlarda Meşrutiyet yönetimi altında Arnavutluk'ta Arnavut memurlar ve valiler olmasını, Arnavutların yaşadığı yerlerde Arnavutça eğitim-öğretim yapılmasını istiyordu (İkdam, 1912: 4 Haz.). Ancak daha sonraları, İsmail Kemal ve arkadaşları özerklikten daha fazlasını istemeye başladılar (Shaw, 2006: 346). Bazılarına göre; İsmail Kemal, İttihat ve Terakki Cemiyeti muhaliflerden olup yabancı (İngiliz, Yunan) işbirlikçisi bir Arnavut nasyonalistidir (Avcioğlu, 1998: 60). Ahrar Fırkası'nın lideri ve Ab-

dülhamit yönetiminin kurbanlarından olan ve bir dönem sürgünde kalan İsmail Kemal: “çok yetenekli ve hırs sahibi idi. İlkelerinin yeterince özgürlükçü olmamasından dolayı İttihat ve Terakki Cemiyeti’den ayrılmış ve kendi ilkelerine göre oluşturduğu Ahrar Fırkası, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin amansız düşmanı ve rakibi idi.” (Knight, 2010: 236). İşte bu yüzden; İsmail Kemal’in Arnavutluk bölgesinde komşu devletlere nüfuz mıntıkları ayırmak için İtalya, Avusturya ve Yunanistan’dan para aldığı gibi ağır bir iddia dile getirilmiş ve karanlık, karışık bir maziye sahip olduğu söylenmiştir (Danışman, 1966: 206). Hatta onun sürekli rüşvet alan bir Yunan ajanı olduğu bile iddia edilmiştir (Elsie, 1999: 333).

İsmail Kemal: “Jön Türklerin (İttihatçıların) merkezileşen şovenizm ve emperyalizmine karşı Arnavutların hak ve hukuklarının avukatı olmak istiyordu. Ancak Meclis’te sadece 27 Arnavut mebus vardı.” (Kırmızı, 2014: 427). Arnavut halkının gelecekte kendi kaderini tayin için harekete geçmeleri gerektiği fikri yayılıyordu. Arnavut milliyetçilerinin en çok ileri sürdüğü argüman; Arnavut ulusunun kökeninin çok tarihlere eskilere dayandığı tezidir. Mesela Arnavutlar, antik İliyalı’ların soyundan gelmiştir (Wilkes, 1996: 5). Antik Pelasglar, Arnavutları atalarıdır (Hahn, 2018). Arnavutlar İli’lerin ya da Trak’ların soyundan gelmiştir (Dillioğlu, 2018: 89).

1907 yılında Paris’te yapılan II. Jön Türk Kongresi’nde Ahmet Rıza taraftarları azınlıkta kalınca, İsmail Kemal’in teklif ettiği orduyu ayaklandırma fikri birçok taraftar bulmuş ve şiddet yanlısı Jön Türkler galip gelmiştir. Ahmet Rıza Bey, memleketi ateşe ve dehşete sokacak bir yabancı müdahalesine davetiye çıkaracak bu fikre karşı çıkmıştı (Gündüz ve Bardak, 2010: 14). Arnavut milliyetçiler arasında birçok ihtilaf konusu vardı. Osmanlı hükümeti için “idare-i zalime”, Arnavut isyanları için ise “kıyam-ı meşru” ifadesini kullanıyorlardı (İkdam, 1912: 2 Ekim). 1908 yılında yapılan Meclis-i Mebusan seçimlerinde kendine muhalif olanların mebus seçilmemesi için İttihat ve Terakki Cemiyeti yoğun bir çaba içine girmesine rağmen İsmail Kemal, Berat mebusu seçilebildi (Kansu, 2006: 331). İsmail Kemal, bir dönem İttihatçı iken sonra İttihatçılara yönelik muhalefetin önemli liderlerinden biri oldu. Özellikle muhalif olan Ahrar, Mutedil Hürriyetperveran ile Hürriyet ve İtilaf Fırkaları’nda aktif siyaset yaptı. “...Cinayât zulüm ve istibdada karşı maaş tahsisi ve rütbe ve nişan tevcihiyle tesrir edilmeğe alışmış Arnavudların hükümet-i meşrutadan memnun olamayacakları tabi’ olduğundan...” (DH.MUI, 1327: 9-2/46). İttihatçı İshak Sukuti, geçmişte sürgüne çıkan İsmail Kemal’i İttihat ve Terakki Cemiyeti lideri yapmak istediklerini söylemişti. Ancak İsmail Kemal’in bütün çabasının Arnavut ulusal hareketi için olduğunu görünce vazgeçmişti (Clayer, 2013: 294).

Arnavut milliyetçileri kontrol altına almak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti; Arnavutlara ait dernek, komite, kulüp ve okulları kapatarak Arnavutça yayınları yasaklamaya başlamıştı (Türk Ansiklopedisi, 1943-1984:

378). Cemiyet, artık Arnavutları milliyetçi hareketlerinden ve siyasi faaliyetlerinden dolayı bir hain olarak görmeye başladı ve milliyetçi Arnavutları II. Abdülhamit'in bir işbirlikçisi olarak algıladı (Fshazi, 2008: 174). Yanya vilayetinde İttihat ve Terakki Cemiyeti, İsmail Kemal'in yerel rakibi olarak ileri sürdüğü Süreyya Vloranın seçilmesini kolaylaştıracak düzenlemeler yaptı. Bunun için Süreyya Vloranın oğlu Ekrem Bey'i kaymakam olarak atadı. Diğer İttihat ve Terakki Cemiyeti muhalifleri gibi İsmail Kemal de ağır bir yenilgiye uğradı. İsmail Kemal taraftarı olan Aziz Vrioni Paşa ve Bektaş Cakrani'den silahlı çeteler hazırlamalarını istedi. Londra'da ve Korfu'da Yunan temsilcilerle temasa geçerek onlara Arnavutların ulusal haklarının tanınmasını istediklerini ve Yunan hükümetinden kuzey ve güneyde çıkacak isyan için destek beklediklerini açıkladı (Clayer, 2013: 544). İttihatçı Tahsin Uzer; Arnavut önde gelenlerinden birçok kişinin mektuplarını taşıyan bir Arnavut casusunu Kosova'ya giderken Selanik'te yakaladığını ifade etmiştir. Bu Arnavut'un çantasından bir ayaklanmayı körükleyen yazılar, vesikalar ve din adamlarının fetvaları çıktığını iddia etmiştir (Uzer, 1987: 242).

II. Otuzbir Mart Olayı ve İsmail Kemal

İsmail Kemal'in tokatlanmasından önce, 31 Mart Olayı'nın içinde gözükmemesi İttihat ve Terakki Cemiyeti ile arasını iyice açmıştır. 31 Mart Olayı; 13 Nisan 1909'dan kısa bir süre önce Selanik'ten İstanbul'a getirilen Avcı taburunun o gün sabaha karşı isyanıyla başlamıştı (Kansu, 2016: 77). Arnavut milliyetçisi Avlonyalı İsmail Kemal'in 31 Mart Olayı'ndaki rolü konusunda birbirinden farklı iddialar vardır (Çelik, 2010: 7-19).

Akşin ve Tunaya, 31 Mart Olayını Ahrar ve İngiliz iş birliğine dayanırıp Vahdeti önderliğindeki İttihâd-ı Muhammedi Cemiyeti'nin askeri kışkırttığını iddia ederler. Ancak 31 Mart Olayı'ndan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni sorumlu tutanlar Derviş Vahdeti gibilerin birer figüran ve oyuncu olduklarını söylemişlerdir. O tarihte yaşamış olan Ahmet Bedevi Kuran, Mevlânzâde Rifat ve Ali Cevad gibi ise Volkan Gazetesi ile Derviş Vahdeti'nin 31 Mart Olayı'nda çok da önemli olmadıklarını, asıl meselenin Ahrar Fırkası ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında bir siyasi mücadele olduğunu iddia ederler (Kurşun ve Kahraman, 1994: 200). Ahrar Fırkası liderleri 31 Mart Olayını tamamen İttihat ve Terakki Cemiyeti aleyhtarı bir olaya dönüştürmeye çalışmışlar ve isyanın gerici, II. Meşrutiyet aleyhtarı ve Padişah II. Abdülhamit taraftarı bir yöne doğru gitmesini önlemeye çalışmışlardı, ama başaramamışlardı (Zürcher, 2000: 145). Ayrıca 31 Mart Olayı'ndan 2 gün sonra Volkan gazetesinin sahibine bir teşekkür telgrafı çekilmiştir. Bu telgrafı çeken Taşköprü redif taburu yüzbaşısı Dersaadetli Halid ve Avukat Sabri tutuklanıp yargılanmışlardır (DH.MKT, 2841/44).

31 Mart Olayı sırasında Mebusan Meclisi'nin etrafı isyancı askerlerce kuşatılınca mebusların içeriye girmesi tehlikeli bir hal almıştı. 60 kadar mebus meclise gelmiş fakat yeterli sayı olmadığı için karar alma konusunda tartışma çıkınca, İsmail Kemal, başka bir çare olmadığını söylemiştir (Story, 2009: 237). Karal, 31 Mart'ın hazırlanması ve yönetilmesinde başrolü İsmail Kemal'in oynadığını söyledi. "*Ayaklanmanın hazırlanmasında başrolü oynayan İsmail Kemal, Meclis kürsüsüne gelerek ayaklanmanın kabinenin taraf tutucu davranışından ve dar görüşlü davranmasından doğmuş olduğunu ve bir an önce düşürülmesi gerektiğini söylemiştir.*" (Karal, 1999: c. IX, 88). Akşin, 31 Mart'ın arkasındaki güçlerden biri olan Ahrar Fırkasının üyesi olan İsmail Kemal'in, özellikle asi Arnavut askerlerini teşvik ettiğini ve İttihatçıların kontrolünden çıkan meclisteki mebusların yönlendirilmesinde önemli bir rol oynadığını iddia eder (Akşin, 2015: 77-80). Ancak ortamı yatıştırdığını söyleyen kaynaklar da vardır: "*Mebusan Meclisine giren Gazi Ethem Paşa, Berat mebusu İsmail Kemal ve Halep mebusu Rifat Bey ile beraber isyancı askere nasihat etmiş ve böylece askerde sakinleşme başlamış, Ethem Paşa ise Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya askerlerin yavaş yavaş kıışlarına dönmeye başladıklarına dair bir telgraf çekmiştir.*" (Rifat, 1996: 65). Onun, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne olan muhalefeti, husumeti ve mebusların en yaşlısı olması yüzünden asi askerlerin tehdit ve şikâyetleri daha çok Şeyhülislam ile İsmail Kemal'e yapılıyordu. Bir şey olunca askerler hemen İsmail Kemal'e koşup "*Baba, Baba*" diyerek dert yarıyorlardı (Pekmen, 2013: 128). Tarihçi Ahmad'a göre İsmail Kemal, 31 Mart Olayı'nın dizginlerini ele geçirmeye çalışmıştır (Ahmad, 1999: 212). 31 Mart Olayı öncesinde muhalif basından olan Serbesti gazetesi, muhaliflerin İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı birlik içinde olduğu mesajını vermek için dönemin önemli kişilerinin fotoğraflarını yayınlamıştır. Serbesti gazetesinin ilk sayfasındaki fotoğrafta; Mevlânzâde Rifat, Mizancı Murat, Ali Kemal ve Avlonyalı İsmail Kemal bulunmaktadır (Serbesti, 1909: 11 Nisan).

Haydar Mithat, 31 Mart'ta önemli bir rol oynayan Ekmekçibaşısı'nın İsmail Kemal'in samimi bir dostu olduğunu ve işleri İsmail Kemal'in adım adım takip ettiğini söyledi (Mithat, 1946: 208). 31 Mart'ın hazırlanmasında Kıbrıslı Kamil Paşa'nın oğlu Sait Paşa ve Arnavut İsmail Kemal'in rolü olduğu iddia edildi (Bozdağ, 1986: 105). 31 Mart'ın içinde yer alıp mahkûm edilen Mevlânzâde Rifat, 31 Mart Olayı'nda meclisteki kararsızlık ortamında İsmail Kemal'in rolünü şöyle açıklar: "*Berat mebusu İsmail Kemal, ihtilalci ve Ahrar Fırkası başkanı bulunmak ve ayaklanmanın en etkili kişilerinden olmak nedeniyle ortaya atıldı.*" (Rifat, 1996: 70). İsmail Kemal Bey'in siyasi faaliyetler yürüttüğü bir başka siyasi fırka, Kasım 1909'da Arnavut ve Arap mebusların kurduğu "*Mutedil Hürriyetperverân Fırkası*" olup başkanlığını bir dönem İsmail Kemal yaptı (Akşin, 2000: 37). İsyancı askerlerin ilk günlük talepleri arasına İsmail Kemal'in meclis başkanlığına getirilmesi bulunmak-

taydı (Sönmez, 2007: 123). Hatta sadrazamlığa Kamil Paşa'nın ya da İsmail Kemal'in getirilmesi istenmişti (Şeref, 1921: 70). İsmail Kemal'in hadisede bir rolü olup olmadığı kanıtlanamamış olsa da bu durumu Ahrarcılar lehine kullanmak için elinden geleni yapmıştır (Çelik, 2009: XXXIV). İngiliz dostluğu ile tanınmış Kıbrıslı Said Paşa'nın evi aranmış, yatakların altında Volkan gazetesinde çıkan makaleler ele geçirilmişti. Bu durum İngiliz Entelijans servisinin 31 Mart faciasındaki rolü hakkında bir kanaat verebilir (Turan, 2003: 91). Unutulmamalıdır ki İsmail Kemal de İngiliz yanlısı bir Arnavut siyasetçidir.

İsmail Kemal'e göre 31 Mart Olayını bastırmak için gelen Hareket Ordusunu durdurmanın tek yolu, büyük devletlerin işe karışmasını sağlamaktır. İsmail Kemal bu arada, İngiliz, Alman ve Rus elçileriyle buluşur ve Sadrazam A. Tevfik Paşa ile İngiltere'nin müdahalesini talep etmesi için görüşür, ancak somut bir netice elde edemez (Türkmen, 1993: 51). İsmail Kemal, kendisinin asıl amacının İstanbul'da kanlı ve yağmalı bir olaya yol açmamak olduğunu söyledi (Karal, 1999: c.IX, 100). 31 Mart isyancılarının talepleri arasında hükümetin istifası, İsmail Kemal'in Meclis başkanlığına getirilmesi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilgası vb. talepleri vardı (Özcan, 2007: 10). Bu sırada hükümet (meclis) başkanı seçilen İsmail Kemal, kontrolü sağlamakta bazı başarılar elde etmiştir (Berridge, 2016: 135). Ancak anılarında İsmail Kemal, Kamil Paşa'nın kendisini hariciye nazırı olarak hükümete almayı düşündüğünü buna karşılık kendisinin teklife olumlu yaklaşmakla beraber bazı taleplerini ilettiğini yazar (Story, 2009: 229). Bir başka iddiaya göre; Ahrar Fırkası'nın önde geleni olan İsmail Kemal Bey'e, Sadrazam A. Tevfik Paşa önce Adliye Nazırlığını, kabul etmeyince sonra Dâhiliye Nazırlığını teklif etti (Kocahanoğlu, 2001: 260). İsmail Kemal'in nazırlık tekliflerini kabul etmemesinin sebebi 31 Mart Olayı'nın sonucunun nereye varacağını tam olarak kestirememiş olmasıdır. Tevfik Paşa'nın kâtibi olan Ali Şevki Bey'in 19 Nisan 1909 tarihinde yazdığı bir mektupta, Dâhiliye Nazırlığı teklifinin hayati tehlikeden dolayı kabul edilmediğini söyledi. İsmail Kemal, eğer Adliye nazırı olmayı kabul etmiş olsaydı, bu durum A. Tevfik Paşa'nın tarafsız olmadığını ve Ahrar Fırkası yanlısı bir siyaset izlediğini gösterecekti (Danişmend, 1961: 36). Adliye nazırlığı ya da Dâhiliye nazırlığı tekliflerini İsmail Kemal reddetti, çünkü Ahmet Rıza'nın azlinden sonra meclis başkanlığına getirileceğini umuyordu (Cevad, 1960: 57). Herkesin kendisini bir makam kapmak için ihtilal çıkardı diye suçlamasından korktuğu için İsmail Kemal nazırlık makamını kabul etmedi (Aksun, 2010: 174). İttihat ve Terakki Cemiyeti kendilerinin daha önce Hüseyin Hilmi Paşa hükümetini yönlendirdikleri ve kullandıkları gibi, 31 Mart asilerin temsilcisi görünümündeki İsmail Kemal ve çevresinin de Tevfik Paşa hükümetini kullanabileceğinden çekiniyorlardı (Yalçın, 1976: 97).

İsmail Kemal, 31 Mart Olayını bastırmak için Hareket Ordusu'nun

İstanbul'a girişini engelleyemeyeceğini anlayınca yabancı devletlerin elçilikleri ile temasa geçerek müdahale ister. Bu sırada Sadrazam A. Tevfik Paşa, Hareket Ordusu Kumandanlığı'ndan Zabtiye Nezâreti'ne bir telgrafın geldiğini İsmail Kemal'e söyledi. Bu telgrafta, 31 Mart'tan sorumlu olan İsmail Kemal ve diğerlerinin tutuklanması emri vardır (Akşin, 2015: 203-204). Hareket Ordusu İstanbul'a hâkim olunca İsmail Kemal'in baş müşevvik (kışkırtan) olduğu Hurşit Paşa Divan-ı Harbine ihbar edilmişti. Mebus olduğu için yargılanabilmesi için dokunulmazlığının kaldırılması gerekiyordu (Kocahanoğlu, 2009: 558). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin saraya çektiği bir telgrafta; 31 Mart Olayı'ndan sorumlu tuttuğu kişilerin kendilerine teslim edilmesini istemişti. 20 Nisan sabahı İttihatçıların tutuklama emri çıkardığı İsmail Kemal aranmaya başladı (Kansu, 2016: 108-110). 31 Mart sırasında İsmail Kemal, Zöhrap Efendi, Mizancı Murat, Sait Paşa, Emin Bey gibi bazı kişilerin ayaklanmaya sebebiyet verdikleri gerekçesiyle tutuklanmaları talep edildi. (Türkgeldi, 1949: 34). Tutuklanma talebini duyan İsmail Kemal 20 Nisan 1909'da İngiltere'nin İstanbul'daki elçiliğine gider ve İngiliz bandıralı Tevfikiye adındaki bir gemi ile İstanbul'dan kaçtı (İkdam, 1909: 21 Nisan). İsmail Kemal, 31 Mart Olayı'ndan dolayı suçlandığını duyar duymaz Müfid Bey'le birlikte İngiliz Büyükelçiliğine sığındı ve sonra da Yunanistan'a kaçtı (Karal, 1999: c.IX, 100-101). İsmail Kemal, İngiltere elçiliğine sığınarak korunma talep edince, İngiliz Büyükelçisi Sir Gerard Lowther, İngiliz bayrağı taşıyan bir vapurla onu Yunanistan'a kaçıracaktı (Aysal, 2006: 36). Mecliste İsmail Kemal'in birdenbire rahatsızlığı yüzünden dünkü vapurla harekete mecbur olduğuna ve 20 gün izin istediğine dair tezkeresi okunup kabul edildi (Pekmen, 2013: 203).

31 Mart Olayı ile irtibatlı oldukları gerekçesiyle Divan-ı Harp tarafından kaçanlar için celbnâme çıkarıldı. 15 gün içinde yurda dönmedikleri takdirde "*hukuk-u medeniyeden iskat ve malları haczedilecek.*" (Tanin, 1325: 3). Ayrıca Prens Sabahattin, Ahmet Fazlı, Mizancı Murat, Mevlânzâde Rıfat gibileri tutuklandılar (Güresin, 1998: 76). Selanik'teki Arnavud Kulübü, bütün şubelerine çektiği telgrafta; vatan haini İsmail Kemal'in Atina'ya kaçmış olduğunu ve Yunanlılarla birlikte Arnavutluk'ta karışıklık çıkartmak istediğini yazmıştır (Sönmez, 2007: 127). Yunanistan'a kaçanların peşini bırakmayan İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimi, Berat Mebusu İsmail Kemal, Sinop Mebusu Rıza Nur, Ergiri mebusu Müfit ve Ali Kemal Bey'in sınır dışı edilmesini Yunan hükümetinden talep etmiştir (Tanin, 1325: 3). İsmail Kemal, Mayıs ayında Atina'da Avusturya temsilcisi Braun'la yaptığı görüşmede; Arnavut halkının çoğunun İttihatçı olduğu için Arnavutluk'a gitmediğini söylemiştir. Braun da raporunda; Avlonya'dakiler hariç İsmail Kemal'in kendi halkı tarafından hain, casus ve padişah tarafından satın alınmış olarak görüldüğünü yazmıştır (Sönmez, 2007: 133). İsmail Kemal'in siyasi muhalifleri onu birçok defa Arnavutluk davasına ihanet etmekle suçladılar (Alpion, 2002: 30).

Avusturya'nın müdahalesine rağmen Arnavutluk'un bütünlüğünün korunması ihtimali Dışişleri Bakanı Berchtold'a göre düşüktür (Mezani, 2003: 154). Mayıs ayı boyunca Atina'da kalan İsmail Kemal, sınır dışı edilince Korfu'ya hareket etti. Korfu'ya gelir gelmez bulunduğu gemide Arnavutluk'taki asilere dağıtılmak üzere silah ve askeri malzeme bulunca İsmail Kemal tutuklandı. Ancak daha sonra serbest bırakıldı, önce Avlonya'ya (Arnavutluk), sonra da Roma'ya (İtalya) gitti (The Times, 1909: 7).

"Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'ya göre; Arnavut kökenli Esat Toptani ahlaksız, vatan haini ve bölücüdür. İsmail Kemal Bey ise devlete (Osmanlı) sürekli ihanet içindedir. Örneğin; Yunan Hükümeti'nden İstanbul'daki elçi Mavrokardato vasıtasıyla ayda 10 bin drahmi para alan Arnavut İsmail Kemal Bey, 31 Mart vakasında İngilizlerin hesabına çalıştı." (Sevinç, 2011: 14-15).

Akşin, 31 Mart Olayı'nda rolleri olduğunu söylediği Ahrar Fırkası, Derviş Vahdeti, Prens Sabahattin, Mizancı Murat, Ahmet Bedevi Kuran, Mevlânzâde Rifat, İsmail Kemal ve bunun gibi İngiliz yanlısı siyasetçiler olmasından yola çıkarak 31 Mart Olayı'nda İngilizlerin büyük bir rolü olduğunu iddia etti. Bu iddiaya ispatı ise Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelmek için Almanya ve Avusturya hükümetlerinden para alınmasını gösterir (Akşin, 2015: 33). Tarihçi Ahmad'a göre İngiliz Büyükelçisi Gerard Lowther ve baş tercüman Gerald Fitzmaurice'nin Ahrar Fırkası mensuplarını kullanarak 31 Mart Olayı'nda entrikalar çevirmişti. İngiliz görevliler İsmail Kemal ile bağlantılı olup bazı gazetelere de para aktarılmıştır. 31 Mart dönemiyle alakalı İngiliz resmi raporlarının arşivden çıkarıldığını iddia eden tarihçi Ahmad, bu yüzden 31 Mart Olayı'nda İngiliz görevlilerin rolünü tam olarak belgelendirememekten ve ispatlayamamaktan bahseder (Ahmad, 2009: 43). Nitekim İngiliz elçiliği, Osmanlı hükümetinin talebi üzerine Fitzmaurice'in mebuslar ve ulemeden oluşan bir heyete eşlik ederek anayasanın güvencede olduğunu Hareket Ordusuna söylemek için yola çıkması düşünülmüşse de Osmanlı iç politikasına doğrudan karışmak olacağı için vazgeçmiştir (Berridge, 2016: 137). *"İngiliz elçiliğinin kontrolündeki kişiler vasıtasıyla öncelikle meşrutiyetin ortadan kaldırılması hedeflendi. Bu hedefin gerçekleştirilmemesi neticesinde sadrazamlığa Kıbrıslı Kamil Paşa ve meclis reisliğine İsmail Kemal'in getirilmesi için isyan planlandı."* (Akıncı, 2018: 8).

İstanbul'dan 1.Ordu Kumandanlığına çekilen bir telgrafta İsmail Kemal'in takip edilmesi emredilmişti. Ahmed Rıza Bey, Mahmud Şevket Paşa'ya yazdığı bir tezkirede İsmail Kemâl'in Arnavutluk'ta bir isyan çıkartmak amacıyla olduğunu vurguladı. Dönemin Dâhiliye Nazırı Ferit Paşa, 25 Nisan 1325'te (1909) Hareket Ordusuna yazdığı bir telgrafta Arnavutluk'ta özellikle Avlonya'daki Arnavut kulüplerinin ahaliyi galeyana getirdiğini söyledi. İşkodra vali ve kumandanı Mirliva Bedri Paşa ise Arnavutluk bölgesi için gerekli olan tertibatı aldığını belirtti (Türkmen, 1993: 103).

III. İsmail Kemal'in Yargılanmak İstenmesi

Kısa sürede kontrolü eline alan İttihat ve Terakki Cemiyeti, 31 Mart'tan hemen sonra II. Abdülhamit'i tahttan indirmiş, muhalefeti baskıyla susturmuş ve 31 Mart'ta rolü var diye bazı muhaliflerini yargılamaya başlamıştır. Yargılanmak istenenlerden biri de İsmail Kemal'dir. Kendi anılarında yazdığına göre: "*Hasımlarımın beni 13 Nisan (31 Mart) olaylarıyla irtibatlandırma çabalarına rağmen aleyhimde hiçbir şey ortaya çıkmamıştır.*" (Story, 2009: 246). 31 Mart Olayı'ndan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti liderleri muhalefeti ezmek ve susturmak gayesinden başka bir şey düşünmüyorlardı (Kuran, 1948: 259). Yunan asıllı Serfiçe mebusu Yorgi Boşo, 31 Mart sonrasında kurulan Divanı Harbi Örfi'de İsmail Kemal'in yargılanması talebinin tartışıldığı mecliste İsmail Kemal'i savunurken şu değerlendirmede bulunur: "*Bundan ne çıkar. Bu irtica değildir. Abdülhamit taraftarlığı değildir.*" (Tunaya, 1988: 145, 186). Bu Rum kökenli mebus, Türk siyasal tarihinde Meclis'te söylediği: "*Ben ancak Osmanlı Bankası kadar Osmanlıyım!*" sözüyle meşhurdur (Kansu, 2006: 331).

İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı Arnavut Priştine Mebusu Mustafa Hamdi, geçmişte İsmail Kemal'in Arnavut Klüpleri'ne özerklik yanlısı programlar gönderdiğini ve Bektaşiliği yaymaya çalıştığını söyledi (MMZC. C:3. D:1. İc:1: 708-710). Ancak kısa süre sonra Arnavut milliyetçiler anladılar ki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Arnavutluk'a özerklik verme gibi niyeti yoktu (Babuna, 2004: 294). Meclis'te Yanya Valisi Ali Rıza'dan gelen 22 Nisan 1325 (1909) tarihli bir yazıda; İsmail Kemal'in Arnavut isyancılara dağıtılmak üzere silah tedarikinde bulunduğunu iddia eder. "*... Korfu'da bulunan İsmail Kemal'in Arnavudlar'a tevzi olunmak üzere 50 bin silah ithali teşebbüsünde bulunduğu...*" (MMZC. C:5. D:1. İc:1: 268). Ahrar Fırkasına mensup biri "*Neue Wiener Tagblatt*" gazetesine verdiği bir demeçte; 31 Mart hareketinin, "*İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin terörüne karşı gerçekleştirilmiş bir eylem*" olduğunu ve İsmail Kemal'in meclis başkanlığına getirileceğini söylemiştir (Kansu, 2016: 87-88). 3. Ordu kumandanı Mahmut Şevket Paşa'dan gelen bir tezkerede; İsmail Kemal ve Müfit Bey'in 31 Mart'ı destekledikleri, Arnavutluk'a çektiği telgraflardan o bölgede isyan çıkartma peşinde olduğu için Divanı Harbi Örfi'de yargılanabilmesi için meclis başkanlığı tarafından dokunulmazlığının kaldırılması istenilmiştir (MMZC. C:3 D:1. İc:1. İ:67: 258-261). İsmail Kemal'in Avlonya Arnavut Kulübü ile yaptığı telgraflaşmada; 31 Mart Olayı'nın bir irtica hareketi olmadığını ve devletin siyasi hayatına diledikleri gibi hükmetmek isteyen kişilerin aleyhine bir ayaklanma hareketi olduğunu belirtmiştir. Tarafsız kalması gereken ordunun İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne alet olduğu ve Osmanlı mülkünün yabancı müdahalesinden korunması gerektiğini vurgulamıştır (Bayar, 1997: 186-187).

31 Mart Olayı'ndan sonra II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra meclisteki muhalif mebusların Divan-ı Harb'de yargılanması için görüşmelere 21 Nisan 1325 (1909) tarihinde, Divan-ı Harb Reisi Ferit Hurşit Paşa'nın 276 no'lu tezkeresi ile başlandı. Sivas mebusu Mustafa Ziya, İsmail Kemal'in 31 Mart Olayı'nda alenen teşvikâtını görmedik dedi. Divan-ı Harb-i Örfi Reisi Ferit Hurşit Paşa, meclise gönderdiği tezkerede; İsmail Kemal ve Müfit Bey'in mecliste iken 31 Mart isyanını alkışladıklarını ve bu davranışa da birçok mebusun şahitlik yaptığını iddia ederek bu hususta bilgisi ve görgüsü olanların Divan-ı Harb'e başvurmasını istemiştir (MMZC. C:1. İ:66. 1325: 204).

İsmail Kemal'in Atina'dan Avlonya'ya çektiği bir telgraftaki sözlerinden "*Vaka-yı İrticaiye (31 Mart Olayı)*" ile bağlantısı olup olmadığı mecliste tartışıldı (MMZC. C:3. İ:81. 1325: 744). Kastamonu mebusu İsmail Mahir Efendi: "*31 Mart'ta vuku bulan vaka-yı faciada, İsmail Kemal, askerlerin kumandanı kesilmişti. Bunu hiçbiriniz inkâr edemezsiniz. (Gürültüler!). Yalnız vicdanınıza havale ederim; niçin İsmail Kemal'den başkasını tanımıyordu asker, yalnız onu tanıyorlardı. Bursa Mebusu Ahmet Efendi'ye de sorarım, onun arabasıyla kaçırıldı Bahriye Nazırını buradan. Amma diyeceklerdir ki, Arnavut mebusu idi, askerler de Arnavut imiş. Diğer Arnavut mebuslar da var, niçin onları tanımıyorlardı da yalnız onu tanıyorlardı? Karesi mebusu Muharrem Hasbi Efendi: Askerin İsmail Kemal'i tanınması şöhretinden dolayıdır.*" (MMZC. C:2. İ:81. 1325: 733). Biga mebusu Arif İsmet Bey: "*Gazetelerden birçoğu İsmail Kemal'in aleyhinde türlü türlü neşriyatta bulunuyor. Kimi dedi II. Abdülhamit'ten 7000 lira aldı, kimi dedi Atina'dan birçok silah getirtmiş, kimi dedi Makedonya'yı Yunanistan'a verdi, kimi dedi irticadır, mebus arkadaşımızın lekedâr kalmasını istemeyiz.*" (MMZC. C:2. İ:81. 1325: 734).

Meclisteki görüşmeler esnasında Ahrar Fırkası mebusu Yorgo Boşo, İsmail Kemal'in mürteci (irticacı) olup olmadığına karar verileceğini söyledi. 31 Mart Olayı'nın şeriat namına yapıldığını ve İttihat ve Terakki Cemiyeti aleyhine olduğunu söyledi. İsmail Kemal'in Ahrar Fırkası reisi olarak 31 Mart Olayı'ndan istifade ederek Ahrar Fırkası'nı iktidara geçirmeyi düşünmüş olabileceğini söyledi. Bu amaçla İsmail Kemal'in II. Abdülhamit ile görüştüğünü ama padişah taraftarı olmadığını vurguladı: "*Bunu irtica mı sayacağız? Meşrutiyetin olduğu devletlerde fırkalar arasında rekabet ve iktidar mücadelesi olur.*" Bütün mebusların düşüncesinin memleketin iyiliğine çalışmak olduğunu söyledi (Kaluç, 2009: 221). 31 Mart Olayı esnasında İsmail Kemal ve bazı Ahrar Fırkası üyeleri Yıldız sarayına giderek II. Abdülhamit'ten Kamil Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesini istedilerse de padişah reddetmiştir (Knight, 2010: 247).

II.Meşrutiyet dönemiyle başlayan siyasi kamplaşma ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin toplumsal beklentileri karşılayamaması yüzünden Prens Sebahattin'in kurdurduğu Ahrar Fırkası, siyasi ortamda İttihat ve Terak-

ki Cemiyeti karşısındaki en büyük siyasi güç oldu. Zamanla Ahrar Fırkası güçlenerek İttihat ve Terakki Cemiyeti muhaliflerinin toplandığı bir sığınak oldu (Alkan, 2011: 91). İsmail Kemal'in cezalandırılarak mebusluğunun düşürülmesi için İttihatçı Ahmet Rıza mücadele etmiştir. Hukukçu mebus Zöhrap Efendi, İsmail Kemal'in mebusluğunun düşürülmesi için delil olmadığı ve vicdanınıza göre hareket etmelisiniz demiştir (MMZC. C:3 D.1 İ:81, 1325: 740-742). Gümülcine mebusu İsmail Hakkı Bey, İsmail Kemal hakkındaki Meclis Encümen-i Mahsusa raporunu okuyarak 31 Mart Olayı'nda İsmail Kemal'in suçlu olduğuna ya da bu olaydan menfaat sağlamaya çalıştığına dair bir delil olmadığını vurguladı. Bu arada İsmail Kemal ve Müfit Bey, meclise suçsuz olduklarına dair Atina'dan bir dilekçe gönderdiler: "31 Mart vakayı'nde hiçbir dahlimiz yoktur. Biz istibdatın en büyük düşmanları ve Meşrutiyet ve hürriyetin en samimi hadimleriyiz. Hareket Ordusu'nun gönderdiği telgrafnâmede bizi irticacı görmesi üzerine İstanbul'da kaldıkça hayatımızın tehlikede bulunduğu anlayınca memlekette sükûnet oluncaya dek İstanbul'dan ayrıldık." (MMZC. C:1 İ:77, 1325: 600).

Mecliste İsmail Kemal'in ve Müfit Bey'in 31 Mart Olayı'ndaki faaliyetlerini araştırmak için Niğde Mebusu Hayri, Kırkkilise Mebusu Mustafa Arif ve Halep Mebusu Mustafa Efendi'den oluşan komisyonun hazırladığı rapor 26 Mayıs 1909 (4 Mayıs 1325) tarihinde 127 numaralı tahriratla meclise sunulmuştur. Komisyonun raporunda Arnavut mebusların suçsuz olduğu yazılır (MMZC. C:2 İ:80, 1325: 705). Bu komisyonda Kastamonu Mebusu Yusuf Kemal ile Gümülcine Mebusu İsmail Hakkı da yer almıştır (Gazel, 2004: 323).

Açık olan tek şey, İsmail Kemal'in siyasi muhaliflerinin iktidardan alınmalarından memnun olabileceğiydi. Bir Arap mebus 31 Mart Olayı sırasında İsmail Kemal'in gözyaşlarını tutamadığını gördüğünü söylemiştir. Herhangi bir suç delili olmadığı gerekçesiyle meclis çoğunluğu İsmail Kemal'in Divan-ı Harbe verilmemesi yönünde oy kullandı. Böylece Arnavut milliyetçilerden hem Berat mebusu İsmail Kemal hem de Ergiri mebusu Müfid Bey aklandılar. Bu durum Arnavut mebuslarca coşkuyla karşılandı (Kansu, 2016: 142). "İhanet suçuyla yargılanması için İttihatçılar bazı çabalar gösterdiyse de ciddi deliller olmadığından başarılı olunmadı. Sonuçta ortamın soğuması ve meclisin tekrar toplanmasıyla İsmail Kemal, İstanbul'a döndü ve eski görevi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti karşılığına devam etti." (Özdemir, 2008: 59).

31 Mart Olayı'nda özellikle iki Arnavut mebus ön planda görünüyordu. Berat mebusu İsmail Kemal ve Ergiri mebusu Müfit Bey. 31 Mart Olayı, Hareket Ordusu tarafından bastırıldıktan sonra bu ikisi İstanbul dışına çıktı ve ağır suçlamalara hedef oldular (Tunaya, 1988: 186). 31 Mart Olayına karışan askerlerin elebaşı olan Çavuş Hamdi Yaşar gibi birçok askerinin Arnavut kökenli olması bu askerlerle İsmail Kemal arasında bir bağ olma ih-

timalini düşündürmüştür. (*Ancak 31 Mart Olayı öncesinde suikasta uğrayan muhalif gazeteci Hasan Fehmi Bey de Arnavut kökenlidir.*) İsmail Kemal'in ve Kamil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'nın 31 Mart Olayına dâhil olarak askerlerin arasına nifak soktuklarını ve hatta Kamil Paşazade Sait Paşa'nın Çavuş Hamdi Yaşar'a para verdiği söylenmiştir (Bozdağ, 1986: 105-108). Ancak Çavuş Hamdi'nin Süleyman Şefik Paşa'nın hatıralarında Ankaralı olduğu, Divan-ı Harbi Örfi kararlarının yazıldığı 10 no'lu kısas defterinde ise adı "*Erzurumlu Hamdi b. Yaşar*" olarak geçmektedir (Aksın, 2018: 491-492). 31 Mart Olayı sırasında Harbiye'de talebe olan Ahmet Bedevi'nin yazdığına göre; Hamdi Çavuş'un vaktiyle İttihatçı Niyazi Bey'le II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi için dağa çıkanlardan biri olduğu iddiası dikkat çekicidir (Aksun, 2010: 169).

Kendisine "baba" diyerek hitap eden Arnavut askerlerden İsmail Kemal büyük bir saygı görmektedir. Ayrıca 31 Mart Olayı esnasında askerlerle saray arasında adeta bir arabulucu rolünü üstlenmiş gibidir. Hatta Meclis-i Mebusan reisliğine getirilmesi talebinin askerler tarafından teklifi ve Arnavut asıllı askerler nazarında İsmail Kemal'in itibarlı olması, 31 Mart Olayı'nda onun bir pay sahibi olduğunu düşündürür (İrtem, 2003: 158). Kamil Paşa kendisinin siyasi bir maceraya atılabilecek mecâli olmadığı için oğlu Sait Paşa vasıtasıyla 31 Mart Olayı'nda Derviş Vahdeti'yi ve gazetesini destekledi. Ayrıca isyancı Arnavut askerleriyle, İsmail Kemal vasıtasıyla irtibata geçerek ve onlara parasal yardımda bulunarak katkı yaptığı iddia edildi (Nazif, 1927: 8).

Meclisteki uzun tartışmalardan sonra Ahrar Fırkası mebuslarının desteğiyle İsmail Kemal'in Divan-ı Harbe sevk edilmesi reddedildi (MMZC. C:5 D.1: 276-277). Meclisteki tartışmalarda İsmail Kemal'in 31 Mart'taki rolü hakkında görüşme yapılmış, farklı iddialar ortaya konmuş, İsmail Kemal'i destekleyenler ile karşı çıkanlar görüşlerini dile getirmiş ve İsmail Kemal'in suçsuzluğuna karar verilmiştir. Bunun üzerine İsmail Kemal, Aralık ayı başında İstanbul'a geri dönmüş ve Arnavut mebuslar tarafından karşılanmıştır (Tasvir-i Efkâr, 1909: 4 Kanun-u evvel). Ancak 31 Mart Olayı'ndan dolayı birçok kişi; "*gizli örgüt kurarak kamuoyunu Meşrutiyet aleyhine yönlendirmek*" suçlamasıyla idama mahkûm edilmişlerdir (Aksın, 2018: 500-501). 31 Mart Olayıyla ilgili sadece İstanbul'dan Selanik'e 700-800 tutuklu gönderildi (Uzer, 1987: 254).

Ahmet İzzet Paşa'ya göre: "*İsmail Kemal'in Avrupalı elçilik görevlileriyle ilişkide bulunarak 31 Mart Olayı'nda büyük bir rol oynadığına ilişkin birçok dedikodu çıkmışsa da, O'nun yaratılışça kavgacı, çıkarıcı ve muhalif bir gruba mensup olsa bile, gizli bir organizasyona katıldığına dair ve 31 Mart Olayı'nda etkisi olduğuna dair kesin bir yargı verecek deliller bulunmamaktadır.*" (Furgaç, 2017: 96).

İsmail Kemal, Esat Toptani, Müfit Bey, Süreyya Bey vb. Arnavut temsil-

ciler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezîyetçi Osmanlı siyasetine karşı olan âdem-i merkezîyetçi Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne katıldılar (Afmataj, 2009: 12). Meclis içerisinde ortaya çıkan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı olan muhalif cephe İsmail Kemal'in liderliği etrafında toplanıyordu (Kara, 1999: c.V, 73.) İsmail Kemal'in İttihatçılar tarafından birçok defa tehdit edildiği birçok kaynakta geçmektedir: "... *Berat mebus-ı muhteremi ve e'fal-i bi-tarafisi ile milletin merdümek-i çeşm-i iftiharî olan İsmail Kemal Bey'e olunan tehdidât-ı malume karşısında boyun eğmediği...*" (Volkan, 1909: 1 Mart). Debre mebusu Hasan Basri'ye göre; İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından İsmail Kemal, "*fena ve hain*" olarak Tanin vb. gazetelerde ilan edildi. İsmail Kemal'in Arnavutluk'u kurtarmaktan amacı, komşuların istilasını engellemekten ibarettir. Böylece Rumeli kurtulacak ve Osmanlı idaresi devam edecektir (Basri, 2015: 147). Selanik'ten gelen bir miralayın; İsmail Kemal, Mevlânzâde Rıfat ve Ali Kemal'in öldürülmelerine İttihat ve Terakki Cemiyeti'nce karar verildiğini söylediği rivayet edildi (Danışmend, 1961: 21). Nitekim İsmail Kemal ve bazı Arnavutlar mecliste mebus olarak görevde olmalarına rağmen sık sık aşağılayıcı bir muameleye tabi tutulduklarını dile getirmişlerdir. Mesela İttihatçılar Arnavut mebusları II. Abdülhamit'in işbirlikçisi ve taraftarı olmakla ve Arnavut isyanlarına destek vermekle suçluyorlardı (Fshazi, 2008: 174). İttihat ve Terakki Cemiyeti; Arnavut aydınların cehalet içinde hareket ettiklerini, bazı imtiyazlar almak ve muhtariyete kavuşmak için eşkıyalık yaptıklarını, Arnavut önde gelenlerin asıl maksadını anlamayan cahil halkın istibdat yönetimini geri getirmek için silaha sarıldığını iddia ediyordu (DH.MUİ, 1328: 80-2/39). İttihatçı Ahmet Rıza Bey, Mahmut Şevket Paşa'ya yazdığı bir tezkerede İsmail Kemal'in Arnavutluk'ta bir isyan çıkarmak emelinde olduğunu iddia etmiştir (Özçelik, 2001: 236). Bir İngiliz Dışişleri Bakanlığı belgesinde: "İsmail Kemal, 31 Mart Olayı sırasında asileri mutedil sınırlarda tutmak için uğraştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti, 31 Mart asilerinin gizli ortağı olduğu iddiasıyla İsmail Kemal'in kellesini istediler, yurtdışına kaçmasaydı ihanet suçlamasından dolayı idam edilecekti..." kaydı düşülmüştür (Özdemir, 2008: 59).

IV. İsmail Kemal'in Mebusan Meclisi'nde Tokatlanması

Yurtdışından İstanbul'a döndükten sonra İsmail Kemal'in Mebusan Meclisi'nde tokatlanması olayı meydana gelmiştir. Ekrem Vlora amcası İsmail Kemal'in yaşadığı tokatlama olayını şöyle anlatır:

"O zavallı ve dar kafalı Jön Türk (İttihatçı) korkulukları, büyük bir körlük içinde, İsmail Kemal'in faaliyetlerinin aylarca önce gerçekleşmiş 31 Mart Olayıyla bağlantılı olduğunu sanıyorlardı. Siroz mebusu İttihatçı Derviş Ragıb, meclis koridorunda İsmail Kemal ile karşılaşmış ve ortada hiçbir neden yokken, bir hain olduğunu bağırarak, İsmail Kemal O'na: "Benim gibi bir hain,

Osmanlı İmparatorluğu'na senin gibi akılsız bir dosttan çok daha iyi hizmet eder." Ancak Jön Türk (İttihatçı) çoğunluk ona bir kez daha hakaret etmişti. Derviş Ragıb ayağa kalkıp yaşlı İsmail Kemal'in yüzüne iki kez (tokat) vurdu. İsmail Kemal ise yavaşça ayağa kalkarak; bu tokatları pahalıya ödeyeceksiniz diyerek önce meclisi, sonra da ülkeyi terk etmişti." (Ekrem Bey, 2006: 262). "Sürüleriyle, sepetleriyle canavarlık eden Siroz mebusu Derviş Ragıb gibi kızıl bir mahlûk tarafından sürekli hıyanet ile suçlanan İsmail Kemal'in yüzüne mecliste tokat atılmıştı." Böylece onun yabancı ülkelere gitmesine sebep olundu (Basri, 2015: 151). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin affedilmez bir hatası olarak bu tokat Arnavutluk düşmanlığına yol açtı (Uzer, 1987: 308).

Tokatın bir başka gerekçesi rüşvet alınması iddiasıdır. Mecliste bir bakanı rüşvet almakla İsmail Kemal suçlayınca Selanik'e bağlı bir sancak olan Siroz'un mebusu Derviş Ragıb tarafından tokatlandı ve daha sonra özür dilemek zorunda kaldı.

"Berat mebusu İsmail Kemal, karanlık ilişkileri olan son derece yetenekli bir provokatördü. 7 Mart 1911'deki meclis oturumunda demiryolu imtiyazları dağıtılırken, başta Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa olmak üzere tüm hükümet üyelerini ve meclisin İttihatçı çoğunluğunu komisyonculukla (rüşvet almakla) itham edince olan oldu. O zamana kadar centilmen farz edilen Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa, İsmail Kemal'i sözünü geri alması için tartaklarken, İttihatçılardan Siroz mebusu Derviş Ragıb, arkadan dolaşarak 67 yaşındaki İsmail Kemal'e enseşi budur diye bir tokat vurdu." (Taşdemir, 2010).

Hatta İsmail Kemal'in; *"Paşa, Paşa, bu kafa bedeninden ayrılır ama eğilmez."* dediği rivayet edildi (Tarih Konuşuyor, 1964: 354). İsmail Kemal ile Derviş Ragıb meclis koridorlarında biraz atıştıktan sonra tartışmaya meclis salonunda devam etmişlerdir (İrtem, 2004: 239). Bir başka iddiaya göre *"Le Jeune Turc / Jön Türk"* gazetesindeki bir makaleden dolayı İsmail Kemal bir açıklama talep ettikten sonra Derviş Ragıb'dan tokat yemiştir (Llalla, 2013).

Ancak tokat atanın Üsküplü Eyüp Sabri olduğunu iddia edenler de vardır. 1913 yılında Avlonya'da tokat atmanın intikamını almak isteyen bazı Arnavutlar tarafından Eyüp Sabri katledilmiştir (Özdemir, 2008: 44). Mecliste bir kavga daha vardır: *"...Yıldız'daki mücevheratın müşarun-ileyha ile cemiyet arasında taksim olduğu ve bu yüzden İsmail Kemal'in mecliste İttihatçı Ahmed Rıza'ya sandalye ile hücum eylediği ve iki taburun müdahalesiyle kavganın bastırıldığı..."* (DH.MUİ, 1328: 80-2/39).

Jön Türkler, bir yıl sonra İsmail Kemal'in yeğeni Avlonya mebusu Süreyya Bey'e de benzer bir şekilde davrandılar. 1912 yılının Mart ayında Süreyya Bey meclisteki konuşmasında hükümetin icraatlarını ve izlediği siyaseti eleştirirken, bu siyasetin Arnavutluk'ta kötü sonuçlar doğurabileceği uyarısında bulundu. İttihatçı mebuslar hemen bağrıışmaya başladılar:

"*Git de bu yalan propagandanı Avusturyalı ve Yunan destekçilerine yap, burada senin aklına ihtiyacımız yok*" dediler. Eğer Arnavut mebusları etrafını çevirmeseydi, Süreyya Bey'e el kaldırmaları işten bile değildi (Ekrem Bey, 2006: 263).

Derviş Ragıb'ın İsmail Kemal'i tokatlama olayından sonra durumun araştırılması için bir komisyon kurulmuştur (Tunaya, 1988: 209). İsmail Kemal'e atılan tokatın karşı mukabelesi olduğu rivayet edildi. Tanin gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın yazdığı bir makaleden dolayı tokatlandı. Hüseyin Cahit, ülkede siyasi terbiyenin gelişmediğine bir örnek olarak Ahmet Rıza gibi bir hürriyetpervere mektep çocuğu gibi küstahlıkla düello teklifi olduğunu yazmıştı. Ahmet Rıza'ya düello teklifinde bulunan Kıbrıslı Şefkat Bey bu makaleye sinirlenerek meclis kapısında Hüseyin Cahit'e tokat atmıştı. Bu tokat, daha önce İttihatçılardan Siroz Mebusu Derviş Ragıb'ın, İsmail Kemal'i tokatlamış olmasından dolayı bu tokatı muhalefetin karşı mukabelesi olarak değerlendirenler oldu (Kuran, 1959: 535).

Mecliste Arnavut mebuslarla İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensup mebuslar arasında tartışma ve çekişme devam edip gidiyordu. İttihatçı Siroz mebusu Derviş Ragıb'ın, İsmail Kemal'i tartaklama cesareti göstermesi üzerine İsmail Kemal, bu tokat size çok pahallıya mal olacak diyerek büyük meclisi terk etti (Şemsi, 2007: 33). "*1911 yılında Arnavut Malisor isyanı çıkınca İsmail Kemal, Karadağ'a gitti ve Karadağ Kralı'nın sofrasında isyancı Malisorlarla diz dize oturacak kadar kinine mağlup oldu.*" (Külçe, 1944: 403). Dönemin Sadrazamı, milli şerefin her şeyin üstünde olduğunu söyleyerek böyle üzücü bir olayın (*vukua't-ı müessife*) mecliste vuku bulmasından dolayı üzüntülerini ifade etti. İsmail Kemal, sadrazama tarziye vermiş, yani pişmanlık duyduğunu anlatarak özür dilemiştir. Tokatlama hadisesinden sonra meclis çalışmalarına bir süre katılmayan İsmail Kemal'i meclise davet etmek için bir heyet gönderildi. Başlarında Edirne mebusu Talat Bey olmak üzere heyette; Karesi mebusu Mecdi Bey, Bingazi mebusu Yusuf Şetvan Bey vardı. İttihatçılardan oluşan mebus heyeti İsmail Kemal'i kaldığı otelde ziyaret ederek onun hiddetini yatıştırmaya çalıştılar (Tanin, No:969, 1911: 3).

Meclis-i Mebusan zabıtlarına baktığımız zaman, Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa Kabinesi zamanında tokatlanma olayı 21 Şubat 1326 (1911) tarihli 52. meclis oturumunda meydana gelmiştir (Tanin, 22.2.1326: 3). Meclis'te bütçe müzakeresi sırasında İstanbul Mebusu Zöhrap Efendi kürsüde konuşurken İsmail Kemal: "*Çünkü ben teminat verilerek yapılacak hatlardan komisyon alacaktım. Bakalım bana teminat verenler nasıl komisyon alıyorlar...*" deyince, bu sözleri kime söylüyorsun diyerek Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa tarafından sorulduktan sonra Siroz mebusu Derviş Ragıb tarafından İsmail Kemal'e el ile bir saldırı vuku buldu (MMZC. C:2 İ:52, 1910: 461).

Dönemin Sadrazamı İbrahim Hakkı Paşa: "*Hangi komisyon? (Gürül-*

tüler ve bir tokat sesi) (Derviş Ragıp tarafından İsmail Kemal'e vurulduğu görülmüştür.) (Gürültüler) Reis Bey, mecliste vükelânın haysiyetini muhafaza etmenizi rica ederim. Yoksa vükelâ meclise gelemez. İsmail Kemal gibi adamların sözü, Sadrazam Hakkı'nın ayağına çıkamaz. (Gürültüler)" (MMZC. C:2 İ:52, 1910: 462). Ertesi gün tokatlama olayı konuşulmaya devam etti. Üsküp mebusu Sait Efendi: "Ben, İsmail Kemal'in fırkasında, mesleğinde değilim, meclisinde görülmemişim, fakat tahkir edilen bir şahıs değil, bir mebusur. Bundan sonra bu mecliste milletin hakkını müdafaa edenler dövülürse sizin hürriyetiniz nerede? Hem Kozmide Efendi, vükelaya «canavar» dedi. Ona neden ilişmediler? Teessüfler ederim. (Gürültüler)" Daha sonra Meclis başkanlık odasında meclis başkanı tarafından yapılan davet üzerine Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa, İsmail Kemal ve Derviş Ragıp geldiler. İsmail Kemal: "Ben Meşrutiyetperver bir adamım, hükümetin kuvvetli ve şerefli bulunmasını isterim, kabineyi teşkil eden zatlara hürmetim vardır. Ben sözlerimle ne hükümet hakkında ve ne de heyet hakkında bir isnatta bulunmadım ve böyle bir şeyi tasavvur bile etmedim." sözleri üzerine Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa: "Meclis'te söylediğiniz sözleri hükümete bir isnad kastıyla söyleyip söylemediğinizi ve söylemiş iseniz sözünüzü geri aldığınızı beyan etmeniz lazımdır." İsmail Kemal: "Tekrar ediyorum ki hükümete isnad kastıyla bir söz söylemedim. Böyle anlaşılmiş ise esef ederim ve geri alırım" demiştir. Buna cevaben Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa: "Bu halde hadise bence de bitmiş demektir." diyerek meclisteki tokat olayı kapatılmıştır (MMZC. C:1 İ:53, 1910: 466). Siroz Mebusu Derviş Ragıp yapmış olduğu muameleden dolayı teessüf eylemiş ve İsmail Kemal'le el sıkışmıştır (Tunaya, 1988: 306-307.). İsmail Kemal'in yeğeni Avlonya mebusu Süreyya derki: "İsmail Kemal, Kanun-u Esasi'nin (Meşrutiyet) tanziminde en çok gayret gösterenlerden biri olup hürriyeti seven ve istibdata düşman olarak tanınmıştır." (Süreyya Bey, 2009: 141).

Başarısızlığa uğrayan 31 Mart Olayı sonrasında, İttihatçılar muhaliflerini tasfiye ettikleri için mecliste muhalefetsiz kalmışlar ve bu sayede istedikleri karar ve yasaları meclisten kolaylıkla geçirdiler (Ahmad, 2007: 69). Osmanlı hükümeti bütçe açığını kapatmak ve borç bulmak gibi iç sorunlarla uğraşırken bir Arnavutluk isyanı baş gösterdi (Rıza, 2001: 54). Osmanlı hükümeti İsmail Kemal'in ön ayak olduğu Arnavut isyanlarını irtica, Arnavut ihtilalcileri de mürteci olarak tanımlamıştır: "...firari İsmail Kemal akrabasından ... maaşlı mürteci'lerinden olan..." (DH.MUI, 1327: 9-2/46). Mebus Hamdi Bey, meclis konuşmasında şu hususu vurgulamıştır: "Arnavutluk'ta irtica yoktur, bağımsızlık hareketleri yoktur. Meşrutiyete bağlılık vardır." (Tunaya, 1988: 541).

Güçlkle sükûnet bulan İsmail Kemal'in bu tokatlanma olayını bir türlü unutamadığı ve İttihatçılara büyük bir tepki gösterdiği ve bunun Arnavutluk sorunu bağlamında siyaseten İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve devlete

pahalıya mal olduğu ileri sürülmüştür (Alpan, 1982: 42). İsmail Kemal, tokatlandıktan sonra Arnavutluk'a gitmiş ve Arnavutlar Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmeye başlamışlardır (Felek, 1982: 2). İsmail Kemal, tokatlanma olayından sonra yapılan geçmiş olsun ziyaretlerinin etkisi ile bir süre daha meclisteki oturmaya katılmış, 1911 yılı Mayıs'ında Arnavutluk'ta patlak veren Malisor isyanı üzerine yurtdışına çıkarak bazı temaslarda bulunmuş, Arnavutluk bağımsızlık hareketinin başına geçmiş ve Arnavut ihtilalcileri yönlendirmiştir (Çelik, 2004: 173-174). Bu arada gün geçtikçe artan Slav ve Yunan saldırganlığı ve emelleri karşısında İsmail Kemal, Arnavutların hayatta kalması için var gücüyle mücadele etti (Taglia, 2016: 358).

İsmail Kemal, Arnavut milliyetçilere göre acımasızca bir saldırıya ve haksızlığa uğradı, Mebusan Meclisi'nde ölümle tehdit edildiği için Osmanlı dışında bir çözüme karar verdi. Bu çözüm ise daha önce ısrarla istediği özerklik olmayıp arkadaşına yazdığı gibi "*Artık başka bir yöne gitmek gerekiyor!*" Bu yön de Arnavutları bağımsızlık yoluna çıkarmaktı (Falaschi, 1992: 110). Bu yolda Avusturya hükümetinin desteğini alarak muvaffak olmak arzusundaydı (Telci, 1996: 190). İsmail Kemal, Luigj Gurakuqi vb. milliyetçi aydınlarla birlikte bağımsızlık fikri etrafında birleşmeye çalıştı (Dedaj, 2018: 6). Nihayet 1912 yılında İsmail Kemal liderliğindeki bir grup, Avlonya'da Arnavutluk'un bağımsızlığını dünyaya ilan ettiler. Mebus seçtirilmeyen İsmail Kemal de yeni kurulan devletin ilk hükümet başkanı oldu.

Sonuç

Bektaşiliğe mensup Avlonyalı İsmail Kemal, Osmanlı Devleti'ne yıllarca hizmet etmiş bir bürokrat, mutasarrıf ve mebustur. II. Abdülhamit döneminde valilik gibi yüksek makamlarda bulunmuş, yurtdışına firar etmiş, Jön Türklere katılarak II. Abdülhamit'e muhalif olmuş, önceleri İttihatçılarla beraber hareket ederken daha sonra onlara muhalif olmuş bir Arnavut milliyetçisidir. İsmail Kemal gibi İttihat ve Terakki Cemiyeti muhalifi şahıslar, 31 Mart Olayı gibi girişimlerden siyaseten yararlanmaya çalıştılar. İsmail Kemal, Meşrutiyet yönetiminin devamı için gayret gösterdi ve başlangıçta sadece Osmanlı himayesinde Arnavutlara yeni haklar verilmesini ve özerk bir idareye kavuşmayı istiyordu. Ancak 1911 yılında tokat olayının meydana gelmesinden sonra İsmail Kemal, İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı Osmanlı hükümetlerine cephe almış ve Arnavutluk'un tam bağımsızlığı için büyük bir kararlılıkla mücadeleye girişmiştir. Sonuçta 1912 yılındaki Arnavutluk'un bağımsızlık fitilini İsmail Kemal yakmıştır. Maalesef bazı hareket ve davranışlar bağımsızlık ilanı için bir bahane iken, bazıları da sebep olabilmektedir. Bağımsızlık ilanı için bir tokat gerçekten o dönem için yeterli bir sebep değildi. Ama üstüne bir de İsmail Kemal gibi bazı Arnavut

önderlerin 1912 seçimlerinde birtakım hileler yapılarak mebus seçilmelerinin engellenmesi, İttihatçıların izlediği baskıcı Arnavutluk politikası, Balkan devletlerinin Arnavut vilayetlerine göz dikmesi, Osmanlı idaresinin Balkanlarda zayıflaması vb. sebepler bağımsızlık için bir bahane oldu. Üstelik bağımsızlık ilanı tam da Balkan Harbi'nin en kritik bir döneminde Osmanlı ordusunu sıkıntıya sokacak bir sırada ilan edildi. İsmail Kemal, son çare olarak bağımsızlık yoluna başvurduğunu hatıralarında söylemiştir.

Informative Abstract

The Incident of Slapping of Ismail Qemali Vlora at the Parliament of the Ottoman Empire

Ismail Qemali Vlora was known as a worthy Ottoman governor, diplomat and statesman, MP, state leader and the first president of the Albanian state. Ismail Qemali Vlora was known as a nationalist leader by all the Albanians. He started his political career as a civil servant working as an interpreter at the Ministry of Foreign Affairs in the Ottoman Empire. Ismail Qemali became Governor of Varna, Governor of Constanza. He wrote some reports to the Sultan Abdul Hamid II, about the rights of the Armenians, the questions of Crete and Egypt, and the Russian expansion into the Mediterranean region.

In 1900, Ismail Qemali was appointed Governor General of Tripolitania in North Africa, but he did not accept this official duty. He escaped from Istanbul on board a British ship. The longer he stayed in self-imposed exile, the more involved Ismail Qemali became in activities of Young Turk organization. He decided to devote all his forces to the Albanian question. Ottoman government sentenced him to death by default, and to the loss of all civil rights and the confiscation of his properties. Ismail Qemal settled in Brussels, in Rome, and moved about Europe, living in Paris and London, worked hard in order to make the Great Powers accept the idea of an autonomous or independence of Albania. His intention to fight for securing international support for Albania, to open new Albanian schools, to adopt the Albanian alphabet and language, etc.

There were 26 Albanian deputies including Ismail Qemali in the Ottoman Assembly summoned after the Young Turk revolution in 1908. At first Ismail Qemali expected the Young Turk organization, the Committee of Union and Progress (CUP), to grant autonomy to Albania. (CUP) revealed their true uncompromising centralising nationalism, and, owing to the federative ideas professed, charged with treason the Liberal Union, of which Ismail Qemali was the most prominent leaders after have been elected as a parliamentary representative of Berat Province, and threatened with death, Ismail Qemali had to resume his political life in Europe.

In 1910, 1911 and 1912 some Albanian revolts broke out in the Alba-

nian territories. Thereupon, the Ottoman government accepted some of the demands of the Albanian rebels but the First Balkan War prevented any solution to this conflict and problem. On 28 November, Ismail Qemali proclaimed the independence of Albania in front of a deeply-moved crowd. The Serbs, Greeks and Montenegrins, said that they were fighting against the Ottomans and they recognised neither the State of Albania nor her declaration of neutrality.

However, it soon became clear that the Young Turks had no intention of granting autonomy to Albania. The Albanians were the last nation to develop their own particular nationalism in the Balkans. The distinctive social status of Albanian communities of different religions and religious sects in the Ottoman Empire constituted an important obstacle to their unification. In contrast to the pan-Islamist policy of Abdulhamid II, the Committee of Union and Progress (CUP) policies towards to the Albanians was very secular and nationalist. They did not see the unity of the Ottoman Empire as resting on a İslamic basis. Thus, conflict between Young Turks and the Albanians was inevitable. It was not easy to get rid of Ismail Qemali openly.

However, the collapse of Ottomanism, for Ismail Qemali, can not be placed at a specific point in time, as if Ismail Qemali switched from being an Ottomanist to becoming an Albanian nationalist in the span of one day. A few years later, The Ottoman MP, Dervish Ragıb slapped Ismail Qemali on the face at the parliament of the Ottoman Empire. Ismail Qemali reacted by saying: "*You must know that this will bring many bad things for you*". He started the Albanian struggle for independence and afterward, Ismail Qemali was the first founder of independent Albania and he served as its first President.

In this article analysed, Ismail Qemali Vlora's experiences during the political period, for example his political role of 31 March incidents, he was slapped on the face in the parliament, and his final decision for independence of Albania. This article surveyed the appeal of Ottomanism for non-dominant group members of the Committee of Union and Progress (CUP). It focused on a specific reading of Ottomanism as a Albanian nationalist discourse articulated by Young Turk intellectuals in exile. The article analysed the actions, thoughts and writings of Ismail Qemali who, after an influential career in Ottoman officialdom, and escaped to Europe and affiliated himself with the leaders of the Young Turk organisation in exile.

Keywords: *Ismail Qemali, Dervish Ragıb, Young Turks, the Committee of Union and Progress, Albanian nationalists.*

Kaynakça

a) Arşiv Belgeleri

1) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Osmanlı Arşivi (OA.): (Kutu Numarası / Gömlek Numarası)

OA. Dâhiliye Nezâreti Muhâberât-ı Umûmiye İdâresi, (DH.MUİ.), 80-2/39.
15.R.1328.

OA. Dâhiliye Nezâreti Muhâberât-ı Umûmiye İdâresi, (DH.MUİ.), 9-2/46. 3.N.1327.

OA. Dâhiliye Nezâreti Mektubi Kalemî, (DH.MKT.), 2841/44.

2) Taha Toros Arşivi:

Felek, Burhan. (13.1.1982). "Balkan Komşumuz Arnavutluk", Dosya no: 57-Ali Sami Yen, 2.

b) Resmi Yayınlar:

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC.):

MMZC. Cilt 1. İ:77. (9 Mayıs 1325), 600.

MMZC. Cilt 3. D:1. İ:1, 708-710.

MMZC. Cilt 5. D:1. İ:1, 268.

MMZC. Cilt 3. D.1. İ:81, (14 Mayıs 1325), 740-742.

MMZC. Cilt 3. D:1. İ:1. İ:67, 258-261.

MMZC. Cilt 5. D.1, 276-277.

MMZC. Cilt 2. İ:52. (21 Şubat 1326), 461-462.

MMZC. Cilt 1. İ:53. (22 Şubat 1326), 466.

MMZC. Cilt 1. İ:66. (21 Nisan 1325), 204.

MMZC. Cilt 2. İ:81. (14 Mayıs 1325), 733-734.

MMZC. Cilt 3. İ:81. (14 Mayıs 1325), 744.

c) Süreli Yayınlar:

"Arnavudluk Ahvali Ahidname", *İkdam*, (2 Ekim 1912).

"Arnavudluk Ahvali", *İkdam*, (4 Haziran 1912).

"Arnavutluk", *Türk Ansiklopedisi III*, MEB., (İstanbul 1943-1984).

"Doğru Sözcükler", *Volkan*, 60 (1 Mart 1909).

"İsmail Kemal Bey", (1909). *Innocent The Levant Herald and Eastern Express*, 9 Temmuz, 1.

"İsmail Kemal Bey", *The Times*, (2 Haziran 1909), 7.

"İsmail Kemal Bey Hadisesi", *Tanin*, No:969, 1 Mayıs 1327 (14 Mayıs 1911), 3.

"İsmail Kemal Bey", *Tasvir-i Efkâr*, (4 Kanun-u evvel 1909).

İkdam, No: 5354, (21 Nisan 1909).

Serbesti, No:145, (11 Nisan 1909).

Tanin, (22 Şubat 1326), 3.

- Tanin*, No:259, (10 Mayıs 1325), 3.
Tanin, No:278, (29 Mayıs 1325), 3.
Tarih Konuşuyor 1/1, (Şubat 1964), 354.
 Ahmad, Feroz: (2009). "31 Mart Vakası: İngilizler İrticaya Oynadı" Çev. Ahmet Ku-
 yaş, *NTV Tarih* 3, Nisan, 43-44.
 Alpion, Gezim: (2002). "Baron Franz Nopcsa and His Ambition for the Albanian
 Throne", *Besa Journal* 6/3, Summer, 25-32.
 Aysal, Necdet: (2006). "Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı", *Atatürk Yolu*
Dergisi 37-38, Mayıs-Kasım, 15-53.
 Babuna, Aydın: (2004). "The Bosnian Muslims and Albanians: Islam and Nationa-
 lism", *Nationalities Papers* 32(2), June, 287-321.
 Çelik, Bilgin: (2004). "Adem-i Merkezîyetçi Bir Darbe Girişimi 31 Mart İsyanında İ-
 smail Kemal Bey'in Rolü", *Toplumsal Tarih* 21/124, Nisan, 86-91.
 Çelik, Bilgin: (2010). "Adem-i Merkezîyetçi Bir Darbe Girişimi: 31 Mart İsyanında
 İsmail Kemal Bey'in Rolü ve Dokunulmazlık Tartışması", *BAL-TAM Türklük*
Bilgisi 13, 7-19.
 Elsie, Robert: (1999). "The Viennese Scholar Who Almost Became King of Albania:
 Baron Franz Nopcsa and His Contribution to Albanian Studies", *East Euro-
 pean Quarterly* XXXIII/3, September, 327-345.
 Fshazi, Falma: (2008). "2.Meşrutîyet ve Arnavutluk'taki Osmanlı Algısı: Arnavutlar-
 la Osmanlı'nın Düşman Olduğu O An", *İÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*
 38, Mart, 161-178.
 Hanioglu, M. Şükrü: (2001). "Jön Türkler", *DİA*. 23, İstanbul, 584-587.
 Kaluç, Şenol: (2009). "Osmanlı Ahrar Fırkasının Kuruluşu, Faaliyetleri ve Sonu", *Li-
 beral Düşünce* 53-54, Kış-Bahar, 177-213.
 Kurşun, Zekeriya ve Kahraman, Kemal: (1994). "Derviş Vahdeti", *DİA*. 9, İstanbul,
 198-200.
 Llalla, Arben: (2013). "Lethargy of Albanians in FYR Macedonia", *Balkaneu*, 23.09.
 Özcan, Azmi: (2007). "Otuzbir Mart Vak'ası", *DİA*. 34, İstanbul, 9-11.
 Şeref, Abdurrahman: (1921). "Viyana Sefir-i Sabıkı Hüseyin Hilmi Paşa", *TOEM VIII-
 XI/49-62*, İstanbul, 63-74.
 Taglia, Stefano: (2016). "The Feasibility of Ottomanism as a Nationalist Project:
 The View of Albanian Young Turk Ismail Kemal", *Die Welt des Islams* 56,
 336-358.
 Taşdemir, Hüseyin: (2010). "Bileğindeki Kuvvet Damarlarındaki Asil Kanda Mevcut-
 tur", *Bilinmeyen Osmanlı*, 18 Mart.
 Telci, Cahit: (1996). "İsmail Kemal Bey Hakkında Avusturya Devlet Arşivi'nde Bulu-
 nan Bir Mektup", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* I, İzmir, 185-191.

d) Araştırma-Tetkik Eserler:

- Afmataj, Luan: (2009). *Arnavutluk Bektaşiliği Başlangıcı Gelişmesi ve Günümüzdeki*
Durumu, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE.

- Ahmad, Feroz: (1999). *İttihat ve Terakki 1908-1914*. Çev. Nuran Yavuz. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ahmad, Feroz: (2007). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. Çev. S.Cem Karadeli. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akıncı, Turan: (2018). *İsyan 31 Mart Ayaklanması ve Hareket Ordusu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aksın, Ahmet: (2018). 31 Mart Vak'ası Yargılamaları Üzerine Yeni Yerler, *Sultan V.Mehmed Reşad ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, 2 (4-7 Kasım 2017), İstanbul, 488-516.
- Aksun, Ziya Nur: *Osmanlı Tarihi*. C. 5, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Akşin, Sina: (2000). *Türkiye Tarihi 1908-1980*. C. 4, İstanbul: Cem Yayını.
- Akşin, Sina: (2015). *31 Mart Olayı*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Alkan, Necmettin: (2011). *Selanik İstanbul'a Karşı 31 Mart Vak'ası ve II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Alpan, Necip P: (1982). *Arnavutluğun Bağımsızlığı ve Avlonyalı İsmail Kemal*. Ankara: Ulucan Matbaası.
- Avcıoğlu, Doğan: (1998). *31 Mart'ta Yabancı Parmağı*. İstanbul: Yenigün H.A.B. Yayıncılık.
- Avlonyalı Ekrem Bey: (2006). *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar*. Çev. A. Dirim. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayar, Celal: (1997). *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Gidiş*. C. I, İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- Berridge, Geoff R: (2016). *İngiliz Belgelerinde Yahudi Dönmesi İttihatçılar Gerald H. Fitzmaurice Türkiye'deki İngiliz Büyükelçiliği Baştercümanı'nın Anıları*. Çev. U. Umud Bulsun. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Bozdağ, İsmet: (1986). *Abdülhamid'in Hatıra Defteri*. İstanbul: Pınar Yayını.
- Cevad, Ali: (1960). *İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Otuzbir Mart Hadisesi*. Haz. F. Reşit Unat. Ankara: TTK. Yayınları.
- Clayer, Nathalie: (2013). *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, Bilgin: (2004). *İttihatçılar ve Arnavutlar II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu*. İstanbul: Büke Kitapları.
- Çelik, Bilgin: (2009). "Önsöz". *İsmail Kemal Bey Hatıratı*. Ed. Sommerville Story. Çev. A.İslamoğulları ve R.Hoxha, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları (TVY).
- Danışman, Zuhuri: (1966). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Yeni Matbaa.
- Danışmend, İsmail Hami: (1961). *31 Mart Vakası*. C. XIII. İstanbul: İstanbul Kitapevi.
- Dedaj, Uejd: (2018). *Bağımsızlık Sonrası Arnavutluk (1912-1914)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE.
- Dillioğlu, Tolga: (2018). "Arnavut Dil Tarihine Genel Bir Bakış", *Multidisipliner Çalışmalar-3*, (Sosyal Bilimler), Ankara: Gece Kitaplığı.
- Falaschi, Renzo: (1992). "İsmail Kemal Bey Vlora and the Making of Albania in

- 1912", *Perspectives on Albania*, T. Winniffrith (Ed.). Warwick Studies in the European Humanities, London: Palgrave Macmillan.
- Falasci, Renzo: (Ed.). (1997). *The Memoirs of Ismail Kemal Vlora and His Work for the Independence of Albania*. (with historical notes and supplements) Tirana: Toena Pub. House.
- Furgaç, Süheyl İzzet ve Kanar, Yüksel: (2017). *Ahmet İzzet Paşa Feryadım İstiklal Harbi'nin Gerçekleri*. C. I, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gündüz, Mustafa ve Bardak, Musa. (2010). *Ahmet Rıza Bey ve Vazife ve Mesuliyet Eserleri*. Ankara: Divan Kitap.
- Güresin, Ecevit: (1998). *31 Mart İsyanı*. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Yayınları.
- Hahn, J. Georg: (2018). *Albanesische Studien*. USA: Published by Wentworth Press.
- İrtem, S. Kani: (2003). *31 Mart İsyanı ve Hareket Ordusu*. İstanbul: Temel Yayınları.
- İrtem, S. Kani: (2004). *Meşrutiyetten Mütarekeye: Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Yılları 1909-1918*. İstanbul: Temel Yayınları.
- Kansu, Aykut: (2006). *1908 Devrimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kansu, Aykut: (2016). *İttihadcıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913*. Çev. Selâ Somuncuoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karal, Enver Ziya: (1999). *Osmanlı Tarihi*. C. V, IX, Ankara: TTK. Yayınları.
- Kırmızı, Abdulhamit: (2014). *Avlonyalı Ferid Paşa: Bir Ömür Devlet*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Kırmızı, Abdulhamit: (2009). *Avlonyalı Süreyya Bey Osmanlı Sonrası Arnavutluk 1912-1920*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Knight, Edward F: (2010). *1908 İhtilal'inin Hikayesi Jön Türkler ve II. Abdülhamid*. Çev. Sabiha Deniz. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Kocabaş, Süleyman: (1991). *Jön Türkler Nerede Yanıldı?*, İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kocahanoğlu, Osman S: (2001). *Derviş Vahdeti ve Çavuşların İsyanı: 31 Mart Vak'ası ve İslamcılık, İsmail Kemal Olayı*. İstanbul: Temel Yayınları.
- Kocahanoğlu, Osman S: (2009). *Otuzbir Mart Ayaklanması ve Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Temel Yayınları.
- Kuran, Ahmet Bedevi: (1948). *İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki*. İstanbul: Tan Matbaası.
- Kuran, Ahmet Bedevi: (1959). *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele*. İstanbul: Çeltüt Matbaası.
- Külçe, Süleyman: (1944). *Osmanlı Tarihinde Arnavutluk*. İzmir: Yeni Asır Matbaası.
- Mertoğlu, M.Suat: (2015). *Debre Mebusu Basri Arnavutluk ve Buhran-ı Osmani*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Mezani, Rezart: (2003). *İttihat ve Terakki Arnavutlar ve Arnavutluk*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi SBE.
- Mithat, Ali Haydar: (1946). *Hâtıralarım 1872-1946*. İstanbul: Güler Basımevi.
- Nazif, Süleyman: (1927). *Yıkılan Müessesese: Son Zamana Ait Bazı Müşahedât ve Malumât-ı Tarihiyye*. İstanbul: Fevzi Matbaası.

- Özçelik, Ayfer: (2001). *Sahibini Arayan Meşrutiyet, Meclis-i Mebusan'ın Açılışı 31 Mart ve 1909 Adana Olayları*. İstanbul: Tez Yayınları.
- Özdemir, Bülent: (2008). *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Pekmen, Mahir S: (2013). *31 Mart Hatıraları İsyân Günlerinde Bir Muhalif*. Haz. Hasan Babacan ve Servet Avcı, Ankara: TTK. Yayınları.
- Rıfat, Mevlânzâde: (1996). *31 Mart Bir İhtilalin Hikâyesi*. İstanbul: Pınar Yayını.
- Rıza, Ahmet: (2001). *Anılar*. İstanbul: Çağdaş Matbaacılık.
- Sevinç, Necdet: (2011). *İstiklal Harbinde Etnik İhanet*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Shaw, Stanford J: (2006). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. C. II, Çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: E Yayınları.
- Sönmez, Banu İşlet: (2007). *İttihat ve Terakki Dönemi Arnavut Muhalefeti ve Arnavut Ulusal Hareketi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Story, Sommerville: (2009). *İsmail Kemal Bey Hatıratı*. Çev. A.İslamoğulları ve R.Hoxha. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Şemsi, Müfid: (2007). *Arnavutluk İttihad ve Terakki*. Haz. A. Nezih Galitekin. İstanbul: Nehir Yayınları.
- Tunaya, Tarık Zafer: (1988). *Türkiye'de Siyasal Partiler*. C. I, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Turan, Mustafa: (2003). *Bir Generalin 31 Mart Anıları*. İstanbul: Q-Matris Yayını.
- Türkgeldi, Ali Fuad: (1949). *Görüp İşittiklerim*. Ankara: TTK. Yayınları.
- Türkmen, Zekeriya: (1993). *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Tartışması*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Uzer, Tahsin: (1987). *Makedonya Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*. Ankara: TTK. Yayınları.
- Wilkes, John: (1996). *The Illyrians*, USA: Blackwell Publishers Ltd.
- Yalçın, Hüseyin C: (1976). *Siyasal Anılar*. Haz. R.Mutluay. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Zurcher, Erik J: (2000). *Modernleşen Türkiye Tarihi*. Çev. Y.Saner Gönen. İstanbul: İletişim Yayınları.